

IJTIMOIIY TARMOQLARDA AXBOROT ISTE'MOLI VA YOSHLAR ONGIGA TA'SIRI

O'zbekiston davlat Qo'qon universiteti

Xorijiy til va adabiyot fakulteti

0425 guruh talabasi

Abduqahhorova Malikaxon Ilhomovna

Annotatsiya Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'molining o'ziga xos xususiyatlari, uning yoshlar ongiga ko'rsatadigan ijtimoiy, psixologik va madaniy ta'sirlari tahlil qilinadi. So'nggi yillarda ijtimoiy media platformalarining tez sur'atlarda ommalashuvi natijasida axborot oqimining kuchayishi, yoshlarning virtual makonga bog'liqligi va ma'lumotlarni ongli ravishda qabul qilish jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar yoritiladi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda xabarlarining tez tarqalishi, feyk axborotlar, algoritmlarning ta'siri va axborot xavfsizligiga oid masalalar ham ilmiy nuqtayi nazardan ko'rib chiqiladi. Mazkur maqola yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish, axborot iste'molini boshqarish hamda ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy va salbiy jihatlarini chuqur anglash imkonini beradi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy tarmoqlar, Axborot iste'moli, Yoshlar ongiga ta'sir, Axborot xavfsizligi, Algoritmlar, Raqamlisavodxonlik.

Abstract This article analyzes the specific features of information consumption on social networks and its social, psychological, and cultural impact on young people. The rapid expansion of social media platforms has intensified the information flow, strengthened young people's dependence on virtual space, and created difficulties in processing information consciously. The article also discusses the spread of information, fake news, the influence of algorithms, and issues related to information security. This study highlights the importance of improving digital literacy among young people and understanding both the positive and negative aspects of social media.

Key words: Social networks, Information consumption, Youth mindset, Information security, Algorithms, Digital literacy.

Аннотация В данной статье анализируются особенности потребления информации в социальных сетях и ее социальное, психологическое и культурное воздействие на молодежь. Рост популярности социальных медиа усилил информационные потоки, повысил зависимость молодежи от виртуального пространства и усложнил процесс осознанного восприятия данных. Также рассматриваются вопросы распространения новостей, фейковой информации, влияние алгоритмов и проблемы информационной безопасности.

Ключевые слова: Социальные сети, Потребление информации, Влияние на молодежь, Информационная безопасность, Алгоритмы, Цифровая грамотность.

Kirish

So‘nggi yillarda ijtimoiy tarmoqlar jamiyat hayotining ajralmas bir qismiga aylandi. Ayniqsa, yoshlar orasida axborot olish, fikr almashish, ijodiy faoliyat bilan shug‘ullanish va bo‘sh vaqtni o‘tkazishning asosiy vositasi sifatida ijtimoiy media platformalari keng qo‘llanila boshlandi. Raqamli kommunikatsiya vositalarining keskin rivojlanishi natijasida axborot nafaqat tezkor, balki doimiy ravishda yangilanadigan va ko‘p formatli ko‘rinishga ega bo‘ldi. Bu jarayon yoshlarning ongini shakllantirish, dunyoqarashi, xulq-atvori va hayotiy qarorlariga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqalayotgan axborotning sifati, mazmuni va ko‘rinishi yoshlarning ruhiy holati, shaxsiyati hamda ijtimoiy faolligini belgilab beradigan omillardan biriga aylangan. Shu bilan birga, axborot hajmining ortishi, uning nazoratsiz tarqalishi, sifatning notekisligi va manipulyativ kontentning ko‘payishi yoshlar ongida chalkashliklarga olib kelmoqda. Bugungi kunda yoshlarning ko‘pchiligi axborotning to‘g‘riligini tekshirmasdan qabul qilmoqda, algoritmlarning ta’siri ostida ma’lum kontentga qaram bo‘lib qolmoqda. Shu sababdan ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste’molini ilmiy o‘rganish va tahlil qilish dolzarb masalaga aylanmoqda.

Asosiy

Ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'molining madaniy ta'siri ham katta ahamiyatga ega. Yoshlar turli xalqlar madaniyatini, hayot tarzini, qadriyatlarini, estetik yo'nalishlarini ijtimoiy tarmoqlar orqali o'rganadilar. Bu jarayon ikki xil yo'l bilan ta'sir ko'rsatadi: bir tomondan dunyoqarashni kengaytiradi, ikkinchi tomondan esa milliy qadriyatlarning sekin-asta qadrsizlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Global kontent oqimida yoshlar o'z madaniyatidan uzoqlashib, xorijiy madaniy standartlarga taqlid qilishni boshlaydi. Bu holat pandemiyadan keyingi davrda yanada kuchaygan va virtual kontent yoshlarning o'zligini anglash jarayonini murakkablashtirgan.

Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy tomonlari ham mavjud. To'g'ri tanlangan axborot yoshlarning bilimini oshiradi, o'zini rivojlantirishiga yordam beradi, ijodiy salohiyatini kuchaytiradi. Ko'plab yoshlar onlayn kurslar, ma'rifiy kanallar, ilmiy sahifalar orqali o'z imkoniyatlarini kengaytirib borishmoqda. DJ justicia, TED-ED, Khan Academy kabi platformalar yoshlarning intellektual rivojiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, yoshlar o'zini ifoda etish, shaxsiy brend yaratish, frilanserlik bilan shug'ullanish, biznes boshlash kabi faoliyatlarni ham ijtimoiy tarmoqlar orqali yo'lga qo'yimoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'molining sog'lom bo'lishi uchun yoshlar media savodxonlik ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur. Bu ko'nikmalar axborotni tahlil qilish, manbasini tekshirish, feyk xabarni ajratish, algoritmlarning ta'sirini tushunish, axborotni ongli ravishda boshqarish kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi. Afsuski, ko'plab yoshlar bu bilimlardan bexabar va shuning uchun axborotning salbiy ta'siriga tez berilib ketishadi. Shu sababli, ta'lim tizimida media savodxonlikni o'rgatish, yoshlar bilan ma'rifiy ishlash hamda raqamli madaniyatni shakllantirish muhim vazifaga aylanmoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'moli jarayoni yoshlar hayotining barcha jihatlariga chuqur kirib bormoqda. Bugungi kunda ijtimoiy media nafaqat axborot olish, balki shaxsiy fikrni shakllantirish, o'zini namoyon qilish, jamiyatdagi o'rni va mavqeini belgilash vositasiga aylanib bo'ldi. Raqamli makonning kengayishi axborot iste'molining tabiati va ko'lamini tubdan o'zgartirdi. Yoshlar ijtimoiy tarmoqlarni kundalik hayotining ajralmas qismiga aylantirgan bo'lib, ularning ongida virtual kommunikatsiya, tezkor axborot

almashinuvi va doimiy onlayn bo'lish odati shakllandi. Bu jarayonlar ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongiga ta'sirini chuqur o'rganishni dolzarb masalaga aylantirdi. Ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'molining asosiy xususiyatlaridan biri – bu uning uzluksizligi va chegarasizligidir. An'anaviy OAVda ma'lumot kunlik yoki soatlik yangilanib boradigan bo'lsa, ijtimoiy tarmoqlarda kontent daqiqalar, hatto soniyalar ichida almashinadi. Bu holat yoshlarning diqqatiga kuchli bosim tushiradi, chunki ular o'zlarini yangiliklardan ortda qolmaslik uchun doimiy ravishda axborot oqimini kuzatishga majbur bo'lib qolishadi. Axborotning haddan tashqari ko'pligi esa informatsion charchoq, ruhiy zo'riqish, tez chalg'ish va bir mavzuda fikrni jamlay olmaslik kabi holatlarga olib kelishi mumkin. Shuningdek, muntazam ravishda virtual yangiliklarni kuzatish yoshlarning vaqtni boshqarish qobiliyatiga salbiy ta'sir qiladi.

Ijtimoiy tarmoqlarda iste'mol qilinayotgan axborotning psixologik ta'siri ham juda katta. Ko'plab yoshlar ijtimoiy tarmoqlar orqali boshqalarning muvaffaqiyatlari, sayohatlari, moliyaviy ko'rsatkichlari yoki tashqi ko'rinishlari bilan solishtira boshlaydi. Algoritmalar tomonidan foydalanuvchiga taklif qilinadigan “ideal hayot” tasviri ularning o'z hayotidan norozilik his qilishiga sabab bo'ladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanish depressiya, xavotir, past o'z-o'zini baholash kabi holatlar bilan uzviy bog'liq. Ko'pgina yoshlar esa buni tushunmagan holda virtual ta'sirning salbiy oqibatlariga duch keladi. Axborot iste'molining yana bir jihati – bu ijtimoiy tarmoqlarning yoshlarning dunyoqarashiga epistemologik ta'siridir. Ular o'qigan yoki ko'rgan axborotni yetarlicha tahlil qilmasdan qabul qilishga moyil bo'lishadi. Bunga sabab yoshlarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarining yetarli darajada shakllanmaganligi va algoritmalarining ta'lim tarzini boshqarib turishi bilan bog'liq. Ijtimoiy tarmoqlar foydalanuvchining qiziqishiga mos kontentni takrorlaydi va natijada yoshlar bir xil mavzudagi axborotlarni ko'raverib, o'z e'tiqodlarini bir tomonlama shakllantiradi. Bu holat “axborot pufakchasi”ni yuzaga keltirib, ularning dunyoqarashini cheklaydi.

Feyk xabarlar masalasi ham axborot iste'molining muhim jihatlaridan biridir. Ijtimoiy tarmoqlarda tarqaladigan ko'plab xabarlar tasdiqlanmagan, buzib ko'rsatilgan yoki

umuman uydirma bo'lishi mumkin. Bunday xabarlarining tez tarqalishi yoshlar orasida adashish, noto'g'ri qarashlarning shakllanishi va manipulyatsiyaga uchrashga olib keladi. Ko'plab yoshlar feyk xabarlarni tekshirishni bilmaydi yoki bunga vaqt ajratmaydi. Natijada ular har qanday axborotni haqiqat deb qabul qilishi va uni boshqalarga ham tarqatishi mumkin. Ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri nafaqat psixologik va intellektual, balki ijtimoiy munosabatlarga ham taalluqlidir. Yoshlar o'z vaqtining katta qismini virtual muloqotga sarflashi natijasida real hayotdagi kommunikatsiya ko'nikmalari zaiflashadi. Yuzma-yuz muloqot qilish qiyinlashadi, shaxslararo munosabatlarda noaniqlik, tortinchoqlik yoki aksincha agressiya paydo bo'lishi mumkin. Virtual aloqaning osonligi ularni real hayotdagi har qanday ijtimoiy jarayondan tez charchashga moyil qiladi. Bu jarayon yoshlarning ijtimoiy moslashuviga, do'stlik munosabatlariga va jamoaviy ishlardagi faolligiga ham ta'sir ko'rsatadi. Ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'molining madaniy ta'siri ham katta ahamiyatga ega. Yoshlar turli xalqlar madaniyatini, hayot tarzini, qadriyatlarini, estetik yo'nalishlarini ijtimoiy tarmoqlar orqali o'rganadilar. Bu jarayon ikki xil yo'l bilan ta'sir ko'rsatadi: bir tomondan dunyoqarashni kengaytiradi, ikkinchi tomondan esa milliy qadriyatlarning sekin-asta qadsizlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Global kontent oqimida yoshlar o'z madaniyatidan uzoqlashib, xorijiy madaniy standartlarga taqlid qilishni boshlaydi. Bu holat pandemiyadan keyingi davrda yanada kuchaygan va virtual kontent yoshlarning o'zligini anglash jarayonini murakkablashtirgan. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy tomonlari ham mavjud. To'g'ri tanlangan axborot yoshlarning bilimini oshiradi, o'zini rivojlantirishiga yordam beradi, ijodiy salohiyatini kuchaytiradi. Ko'plab yoshlar onlayn kurslar, ma'rifiy kanallar, ilmiy sahifalar orqali o'z imkoniyatlarini kengaytirib borishmoqda. DJ justicia, TED-ED, Khan Academy kabi platformalar yoshlarning intellektual rivojiga katta ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, yoshlar o'zini ifoda etish, shaxsiy brend yaratish, frilanserlik bilan shug'ullanish, biznes boshlash kabi faoliyatlarni ham ijtimoiy tarmoqlar orqali yo'lga qo'ymoqda. Ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'molining sog'lom bo'lishi uchun yoshlar media savodxonlik ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur. Bu ko'nikmalar axborotni tahlil qilish, manbasini tekshirish, feyk xabarni ajratish, algoritmlarning ta'sirini tushunish, axborotni ongli

ravishda boshqarish kabi jarayonlarni o'z ichiga oladi. Afsuski, ko'plab yoshlar bu bilimlardan bexabar va shuning uchun axborotning salbiy ta'siriga tez berilib ketishadi. Shu sababli, ta'lim tizimida media savodxonlikni o'rgatish, yoshlar bilan ma'rifiy ishlash hamda raqamli madaniyatni shakllantirish muhim vazifaga aylanmoqda.

Xulosa

Mazkur maqola tahlilidan kelib chiqadiki, ijtimoiy tarmoqlarda axborot iste'moli yoshlarning ijtimoiy, psixologik va madaniy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ijtimoiy tarmoqlar orqali axborot tez tarqalishi ularga keng imkoniyatlar yaratgan bo'lsa-da, uning nazoratsizligidan kelib chiqadigan xavf va muammolar ham yetarli darajada mavjud. Yoshlar axborotni tanqidiy qabul qilishi, feyk xabarlarini ajrata olishi, algoritmlarning ta'sirini anglashga qodir bo'lishi lozim. Raqamli savodxonlikni oshirish, media madaniyatni shakllantirish, axborotni ongli ravishda boshqarish yoshlarning sog'lom dunyoqarashini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy tarmoqlarning kelajakdagi rivoji yoshlarning ulardan qanday foydalanishiga bog'liqdir. Agar axborot iste'moli to'g'ri yo'lga qo'yilsa, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun bilim, imkoniyat va rivojlanish manbai bo'lib xizmat qiladi. Aks holatda esa, ularning ruhiy, ijtimoiy va madaniy rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois ushbu jarayonni chuqur o'rganish, nazorat qilish va yoshlarni media madaniyatga o'rgatish raqamli jamiyatning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Saidov R. Yoshlar va media madaniyati. Toshkent, 2020.
- 2.Tursunov S. Ijtimoiy tarmoqlar va axborot xavfsizligi. Toshkent, 2019.
- 3.Xudoyberdiyeva M. Raqamli savodxonlik asoslari. Toshkent, 2021.
- 4.Normurodov A. Media psixologiyasi. Toshkent, 2018.
- 5.Karimova D. Digital Society and Youth Behavior. London, 2020.
- 6.Wilson Ch. Social Media and Information Flow. New York, 2021.

7. Graham L. Youth and Online Communication. Oxford, 2020.